

b) Külföldi irodalom.

Bettex: Naturstudium und Christenthum. Bielefeld und Leipzig. 1896. 323 l. Ára 4 márka.

Mióta a greifswaldi theol. fakultás tudós nesztora, a nagyhírű *Zöckler* a maga úttörő művével a természettudományok és a theologia közötti viszonyt oly alaposan tárgyalta, azóta többen is foglalkoztak a természettudomány s a ker. vallás közötti viszonynak, s e viszony határainak és feltételeinek tudományos kérdésével. E kísérletek közé tartozik az idézett mű is, a melynek szerzője a természettudományokkal való hosszas és alapos foglalkozása alapján arra a szilárd meggyőződésre jutott, hogy bibliai szellemű keresztyén természetmagyarázat sokkal jobban kielégíti a hívő vallásos kedélyeket, mint a merészen föllépő s nagy jel-szavakkal dobálódzó materialisticus világnézet. A természettudományok mai haladására vonatkozólag meggyőzően hangsúlyozza a tudós szerző, hogy a mint a földre nézve annak világossága, melege és életereje a naphoz való közeledésétől függ, úgy az emberiségben is minden józan haladás és fejlődés az Istenhez, mint minden életerő kútfejéhez és a lét és ismeret utolsó forrásához való közeledésétől függ. Ha az eget és a földet végig mérjük, a tudománynak utolsó és legfőbb tárgya maga Isten lesz, a lét épületének ez a záróköve. A miért is a tudomány megköveteli a keresztyéniséget és a keresztyéniség megköveteli a tudományt, mert a keresztyéniség a gondolatoknak és ismereteknek olyan világa, mely saját természeténél fogva a tudományra van utalva.

A mi közelebbről a műnek «az evolutióról s a modern világnézetről» szóló fejezetét illeti, ebben azt az érdekes és tanulságos felfogást látjuk képviselve, hogy úgy az anyag mélységeinek, mint az universum terjedelmének elfogulatlan kutatása mindenütt azt mutatja, hogy minden természeti ismeret egyszerűsítéssel, az összes anyagok, erők és formáknak egy anyagra, erőre és formára való visszavitelével azonos, s hogy a teremtésnek egész műremeke egységes alkotás, mely mint ilyen egy ősförásból ered s egyetlenegy végcélnek megvalósítására van hivatva. Ez alapon élesen támadja a materialismust s annak azt a sophisticus eljárását, a melylyel az istenség és a lélek reális valóságának a tudományos ismeret köréből való kiküszöbölésére törekszik. Meggyőzően fejtegeti szerző, hogy egy materialisticus világnézet istentelen és tudományellenes egyaránt, mivel annak hypothesisai megrontják a ker. hit világát ép úgy, mint a tudományos és rendszeres gondolkozást. A tudományban is van erköl-

csiség, a melynek megtagadása a tudományos módszer alkalmazásának világában is keservesen megbozolja magát.

A «keresztyén természetvizsgálódás» fejezetében azt bizonyítja szerző, hogy a csuda vallásoserkölcsi céljánál fogva az érvényben lévő természeti törvények felett áll. s Istennek a természeti világra való közvetlen hatására vezetendő vissza. S mivel a természeti törvényekben az isteni akaraterőnek fokozatos nyilvánulásáról, hogy úgy mondjuk: kifolyásáról van szó, azért szerző szerint végelemzésében tekintve minden dolog isteni és nem természeti. Egy értelme van annak, ha azt mondjuk, hogy csuda nincsen, vagy hogy a lét körébe tartozó minden egyes jelenség csudás jellegű. — Bennünket ez a csudafogalom nem elégt ki. Ha minden isteni, és természeti érzéki nincsen, akkor az Isten és a világ közötti viszony más nem lehet, mint pantheisticus acosmismus. S tényleg Spinoza pantheisticus acosmismusa kísérti szerző csudafogalmát, a mely a világ s különösen az embervilág relativ önállóságát az Istennel szemben teljesen megtagadja.

Szerintünk a csuda vallásoserkölcsi fogalom, mely Jézus és az apostoloknál is istenországa uralmát czélozza. A csuda az emberi nem isteni nevelésének szolgálatában áll a hívő gyülekezet talaján, a miért is sajátos alapja és célja van. A csudában egy magasabb természeti összefüggés érvényesül, mely azonban messze fölötte áll a természeti törvény merev mechanismusának. A csudafogalom különösen azt igazolja, hogy a feltétlen érvényű erkölcsi törvénynek a legfőbb természeti törvény is szolgálni kénytelen. Az a természeti világ célja, hogy az istenországa megvalósuljon, a mint hogy a természet a szellemnek, a természettudomány a szellem tudományainak szolgálni kénytelen. Ezt a tanuságot merítettük szerzőnek értékes monographiájából. *Sz. M.*

Ringier: Ueber Glauben und Wissen. Eine Orientirung in den wichtigsten Fragen der christlichen Dogmatik. Bern (Wysz) 1896., X. 276. l. Ára 4 márka.

Szerző műve a vallásos ismeretnek egyik igen régi problémájával, a hitnek és a tudásnak egymáshoz való viszonyával foglalkozik. Eddigelé magának a problémának a formulázásában volt bizonyos kétértelműség észlelhető, mely lehetetlenné tette a biztos eredményeknek megállapítását s a probléma lehető megoldását. A hit fogalmát majd ismeretelméleti, majd félig vallásos értelemben vették, a mi csak összekúszálta a hit lényegéről, hatásáról és jelentőségéről adott fogalommeghatározásokat. Ez indította Biedermannt, a nagyhirű zürichi dogmatikust arra, hogy spekulatív dogmatikai tankönyvében «a hit és tudás» elnevezését a «vallás és tudomány» elnevezésével cserélje föl, hogy ezzel elhárítsa a probléma megoldását megnehezítő kétértelműséget.

Szerzőre nézve a problémának megvizsgálása csak kiinduló pontul szolgál arra, hogy annak fonalán végig kísérje az olvasót a ker. hittani